

DUTKA ÁKOS ÉVTIZEDEI

■ Dutka Ákos neve és költészete szeretett szülővárosával, Nagyváraddal fonódott össze. Itt született, itt volt újságíró, könyvet is írt a városról. Életének legjelentősebb korai pillanata a *Holnap*-antológia megjelenítése volt 1908 őszén, a Vajda János-ünnepségen. Az antológia Antal Sándor bevezetésével jelent meg, Ady Endre, Babits Mihály, Balázs Béla, Dutka Ákos, Emőd Tamás és Miklós Jutka verseivel. Az ünnepségen Ady Endre és Juhász Gyula beszélt az antológia költőinek merész, modern terveiről. Maga a *Holnap* cím jelképpé vált, Adyék „zászlóbontása” miatt. Irodalmi korváltás volt ez, a régi és új küzdelmével, nemzedékek ütközésével, az „irodalom kettéválásának kezdetével” (mint Schöpflin írta), útkereséssel, polgárosodással, asszimilációval, új folyóirat-kísérletekkel, *A Hét* és a *Nyugat* felé keresve az utat. Ennek az irodalmi korszakváltásnak egyik fontos állomása volt a *Holnap*-antológia, valamiféle Nagyvárad-központúsággal. Schöpflin Aladár *A magyar irodalom története a XX. században* című könyvében 1937-ben a *Nyugat* indulásáról, a modern magyar irodalom kezdetéről írva a kis irodalmi gócok kialakulásáról számol be: Négyesy László pesti egyetemi stílusgyakorlatairól (Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád) és a nagyvárad *Holnap*-antológiáról. A *Nyugat*-korszak évtizedeken átívelő, nagy jelentőségű, irodalmunkat átforgató, új és új nemzedékeket megszólaltató, igényességet megkövetelő időszak volt, „bizonyos politikai rezonanciával” (Schöpflin), nagy formaművészettel. Ehhez a természetes *Nyugat*-központúsághoz tartozott az, hogy a *Holnap*-antológia „csak” előzmény lehetett, másodrendűvé vált. A *Holnap* Irodalmi Társaság néhány évig élt, egy újabb antológiát adtak ki, majd amikor Juhász Gyula eltávozik Nagyváradról, megszűnik az irodalmi társaság.

Félig elfelejtve ott maradt Dutka Ákos. Költői sorsa érdekesen alakult: fiatalon

Ady társaként indul, de korán támadások érik – Adyéhoz hasonló hangja miatt. Kosztolányi és mások kemény ütéseit alig feleltették a harcostárs, Ady meleg szavai: „Valóság és ismerni való tény, hogy Dutka Ákos itt van, s ha nem volna más, mint hívő harcosa a mi harcainknak, akkor is valaki... érték, akit be és le kell jegyeznünk.” Nem vitás, hogy Dutka Ákos költészetének egyik csúcspontja Nagyváradhoz, a *Holnap*-antológiához, Adyék irodalmi forradalmához kapcsolódik. S ehhez méltó, ehhez mérhető korszaka nincs későbbi munkásságának. Ő maga is később mindig a fiatalságra gondolt, regényes korrajzban meg is írta nagyvárad *éveinek történetét* *A Holnap városa* címmel. Egyik vallomásában azt fejtette, hogy Reviczky Gyula és Vajda János költészete mutatott neki utat. S mindenekelőtt és mindenekfelett: Ady. És hozzáteszi – „talán vesztérem”. Mert az Ady-hatás túlzottan erős volt, és egy életre szólt.

Költői hangja kezdetől fogva impresszionista, teli zeneiséggel, fátyolos ábrándokkal, sejtelmesen elmosódó hangulatokkal. A tűnő pillanatot akarja megragadni (*Ha tűnt a perc*), az első tavaszi virág nyílását (*Hóvirágok*). Az első világháború „vérszagát” hozzá is elviszi a szél. A várad, Körös-parti esték hangulatát, amerikai útjának emlékeit mindig a verseiben érezzük. Egy-egy alkonyi komor hangulatképe költőtársa, Juhász Gyula hasonló verseivel rokon. Sejtelmes világa, Nirvánát idéző sorai, a különös színek titokzatos, opálos, hamvas árnyai sikerültek legjobban verseiben. Velence csupa fény és csupa árny világa, tűz-szélű árnyai tűnnek elénk szonettjeiben. A költő, mint Juhász Gyula, nagyon kedvelte a szonettforma fegyelmettségét. Például eredeti életképet fest szonettformában. Máskor a világháború gondjairól vall. (1916, *A közkatona*).

A második világháború után Máriaremetére vonult vissza. Sokáig hallgatott,

ritkán szólalt meg, *Kallódó dallamok* címmel rendezte sajtó alá verseit. A múltó évtizedekkel dacolva különösen jó kapcsolat alakult ki a kecskeméti *Forrás* folyóirat és Dutka Ákos között. 1970. szeptember 11-én jártunk nála Máriaremetén a kecskeméti *Forrás* „képviselőjében”. Derűsen fogadott kis házában. „A versírás született betegség, úgy látszik, én nem gyógyulok ki belőle soha” – vallotta nekünk beszélgetés közben. *A vénség balladája* című kötetében bölcs rezignáltsággal tekint végig életén, nem lázadozik, nem panaszkodik. A megértés derűje járja át. Lámpája ég, a költészet tüze is világít még. Balzac zsugorodó „szamárbőrét” emlegeti, meg-megáll az őszi kertben, eltűnődik a múlton. Mintha ezt a kései Dutka-lírát, „őszikéit” nem becsülték volna eléggé. Igaztalanul csak a fiatalkor fényeire figyeltek. Dutka Ákos a *Végrendelet* című versében így zárja pályáját: „Hogy voltam, éltem, sokszor lelkesülve, / Hirdesse néhány árva vessorom. / S ha nem lenne szív, hol visszhangra lelne, / Szórjátok

kertemben szét marék porom. / Feltámadok, színként, illatként lebegve, / Az esti szélben bókoló virágokon.”

Búcsúzóul elemezhetnénk leveleit, szép kézírását, arcképét, kedves dedikációit és a *Forrás* 1970. szeptember-októberi számában megjelent írását (*Levél a fiatalokhoz*): „bizony, fiatal barátaim, úgy olvassátok és harsogjátok Ady sorait: szállani, szállani, szállani egyre...” Az ifjúság egy része nem felejtette el Dutka Ákost. A békéscsabai Rózsa Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola 1966 nyarán *A Holnaptól Remetéig* címmel jelentette meg verseit elsőéves növendékeinek közreműködésével 250 számozott példányban. Azóta is készültek újabb kiadványok verseiből és egyéb írásaiból. *Búcsúzkodunk* című versében írta: „De zúg a bágyasztó déli szél, / a fonnyadás szele, / orvos, barát bármit beszél; / öreg pajtás, nyugodj bele: / bizony csak ennyi illat és / minden szép illúzió; / nyugodj bele, könnyünk kevés, / lehullunk lassan, mint érett dió.”

Szekér Endre

MEGNYUGTATÓ HOMÁLYOSSÁG

Szilágyi István *Hollóidő* című regényéről

■ A *Hollóidő megnyugtató* módon – homályos.

Recenziókban, tanulmányaikban ezt a könyv több méltatója megfogalmazza: „Szilágyi szövegszerkesztésének sajátossága, hogy előre mindent elárul, és mégis mindent titokban tart. [...] egyik trükkje, hogy miközben műveiben és műveivel mítoszt épít, kizárja az egyértelmű olvasat lehetőségét. Regényei nem egyszerűsíthetők valamilyen definiálható üzenetre.” (Groh Gáspár) „Minden olvasó saját sejtéseinek gazdagságából rakhatja ki a teljes történetet [...] a megfejtetlen talány, a »ki mit tudhat« fontos tartozéka a könyvnek.” (Láng Zsolt) „Egyre kevesebbet tudunk

[...] Sok mindent érteni vélünk, viszont semmi nem derül ki... A regény két része kapcsolatba lép egymással, váratlanul lesz rejtélyes, sőt bizonytalan a világ.” (Bogdán László) „A szereplők sem képesek eligazodni a regény terében, de az talán még fontosabb, hogy az olvasó sem... A szöveg [...] óvja magát az egyértelműsítéstől, a leszűkítéstől és következőképpen attól, hogy ideologikusan bevethető legyen”. (Demény Péter)

Nem tudhatjuk, Lukács tiszteletes és Fortuna Illés honnan ismerik egymást, mint ahogy azt sem, hogy vajon szereti-e egyik a másikat, vagy éppenséggel gyűlöli; nem tudhatjuk, Téntás kinek a fia, és ho-